

# SAN LAWRENZ FIL-FOLKLOR

Lorenzo Zahra

Biex inkompli mat-taghrif fuq il-Birgu ta' l-imghoddi li qed jidher f'naha ohra ta' l-Imnara, xtaqt inżid xi kummenti fuq San Lawrenz fil-Folklor.

Il-festa ta' San Lawrenz hi fost l-iktar antiki fdik li hi liturgija tal-Knisja. It-tifkira ta' dan il-qaddis kienet dejjem iċċelebrata bl-akbar popolarita' fil-pajjiżi Kattoliċi ta' l-Ewropa. Allura din il-festa kbira qanqlet tradizzjonijiet ferrieħa f'bosta bliet u rhula. Tant kien popolari San Lawrenz li fl-Enċiklopedija Kattolika (Vol. VII p 1539) insibu li rari kien hawn xi djoċesi li ma kinitx tiffestegġja jum San Lawrenz.

Hija drawwa li nsibu x-xbihat ta' San Lawrenz iġorr il-palma tal-matri u l-gradilja billi hija l-insenja tal-martirju tiegħu. U billi l-qaddis sofra l-martirju bin-nar, il-Knisja għamlitu protettur tal-furnara, il-koki, l-*firemen*, l-*istokers*, u dawk li jahdmu fil-minjieri tal-faham jew tal-gass. F'xi pajjiżi ohra nsibuh protettur ta' snajja' ohra, bħad-dulċiera fi Spanja, waqt li fl-Italja huwa miżmum bħala l-protettur tal-librara billi jingħad li kien jieħu hsieb il-Kotba Mqaddsa.

## IS-SHANA

Billi jum San Lawrenz jiġl fl-eqqel tas-shana tas-sajf, is-shana ta' jiem San Lawrenz saret proverbjali. Hekk infatt fl-Italja għandhom l-idjoma *San Antonio della gran freddura e San Lorenzo della gran caldura - l-una e l-altra poco dura*. It-Taljani pero' jemmnu li s-shana ta' San Lawrenz hija meħtieġa biex trinxef il-lewż, il-gellewż, u l-ġewż. Anke fostna hija msemmija minn



Il-Katidral ta' Viterbo, l-Italja, iddedikat lil San Lawrenz.

missirijietna s-shana ta' San Lawrenz.

Mal-festa ta' San Lawrenz huma marbuta l-movimenti tal-kwiekeb u tal-firmament. Il-hafna kwiekeb ġerrejja li jidhru fl-iljieli ta' qrib il-festa ta' San Lawrenz jissejju "d-Dmugh ta' San Lawrenz" biex ifissru d-dmugh li ġelben ma wiċċ il-qaddis waqt it-turment tal-gradilja.

Il-Pronostiċi dari kienu jinqdev b'jum San Lawrenz biex iħabbu l-Ħarifa u l-annata tagħha. Hafna bdiewa ma kinux jidhlu fl-ghalqa f'jum San Lawrenz għax kienu jibzghu li jekk jidhlu fl-ghalqa, fix-xitwa jidhluhom il-grieden u jħarbtulhom kollox.

Billi jum San Lawrenz jiġl fi żmien fejn ftit kien ikun hemm x'tagħmel fir-raba', il-bdiewa fil-pajjiżi kattoliċi kienu jiddedikaw dawk il-jiem għall-fieri u l-festi. Infatti għadhom sal-lum f'diversi bliet u rhula Taljani jiffestegġjaw bil-mod kif ahna naghmlu fl-Imnarja. Dan isir b'mod partikolari f'Udine, f'Cervia, Vegla, Champagne, Romania, Friuli, Toscana, Liguria, Lombardia, u f'Istria.

Qrib Trento bosta Taljani johorġu barra l-belt u hemm jixorbu minn-

nixxieghat ta' l-ilma ta' San lawrenz (*aqua di San Lorenzo*) kif isir ukoll minn bosta Rumani li jmorru fil-knisja ta' *San Lorenzo in Fonte*, ġo *Via Urbana* biex jieħdu mill-ilma li jinsab hiereg mill-blat ta' fejn darba l-qaddis kien arrestat.

Fil-muntanji tal-Pirinej hemm ukoll diversi nixxieghat tal-ilma li jfiġġu fis-Sajf u bosta jmorru jieħdu minn dawn l-ilmijiet, msejha wkoll "ta' San Lawrenz" bl-idea li hafna jieħdu l-virilita' tagħhom b'dan l-ilma.

Ahna l-Maltin kellna wkoll drawwiet għeżieħ marbuta ma' din il-festa. Jekk fi Sqallija bosta kien jfittxu u jħaffru l-art biex isibu l-frac tal-faham fil-hamrija, dan kien jiġri wkoll f'Malta meta bosta kienu jfittxu u jsibu ġebel zghir iswed u kienu jsejhulu "faham ta' San Lawrenz". Missirijietna kienu jsumu lejliet San Lawrenz waqt li jieklu biss frottijiet li f'dawk il-ġranet ikunu fl-aqwa tagħhom.

Hekk kif il-festa ta' l-Imnarja kienet ferm popolari għall-intern tal-gżira fejn kienet issaltan il-biedja, xejn inqas minnha kienet il-festa ta' San Lawrenz fl-inhawi tal-Port il-Kbir fejn kienet miġbura l-industrija marittima. U għal din ir-raġuni kienet tispikka wisq it-tellieqa tad-

dghajjes, li dari dejjem kienet issir f'jum il-festa tal-Birgu.

Il-festa ta' San Lawrenz fil-Birgu hi marbuta ma' grajjiet li jmorru lura snin kbar. Il-mod solenni kif il-kanonċi ta' dari kienu jiffestegġjaw bl-akbar pompa l-festa, bil-quddiesa b'sebgħa, bil-kuda tad-dekan, hija issa grajja mgħoddija. L-isparar tal-maskli fl-inħawi tal-knisja u l-logħob tan-nar li kien tant sempliċi u popolari, imma kien mill-aqwa. U missirijietna kienu jivvintaw il-modi ta' kif jiffestegġjaw. Kienu jagħmlu l-kaskati tan-nar mill-aktar postijiet għolja tal-belt. Kienu jagħmlu għors shih biex jarmaw l-ark trijonfali. Erhilhom jixxabtu mal-ħbula u ma' l-antarjoli biex juru l-hila tagħhom ta' nies baħhara. Il-hruq ta' gassijiet kien bil-wisq iktar popolari minn xi sfafar tan-nar li dahlu fl-użu żmien wara. Il-ġigġifogu tal-festa ta' San Lawrenz kien imsemmi u bosta kienu jmorru jarawh f'nofs il-pjazza. U dari, l-għarus kien iwiegħed lill-għarusa li johodha għall-ewwel festa ta' San Lawrenz li jkun imiss. It-tqassim tal-hobż lill-foqra kif ukoll l-illuminazzjoni bit-tazzi taż-żejt. Din ta' l-aħħar tissemma fil-kitba ta' Patri Como Lilibetano – ġa fis-seklu 18.

## L-UŻANZI

Nistghu ngħidu li bosta mill-festi ta' bliet u rhula ohra li jsiru fi żminijietna hadu hafna minn dak li kien isir dari fil-Birgu. It-tnejn ta' l-Erbgħat sa minn qabel il-festa, id-devozzjoni tal-kurunella bil-Malti fost id-devoti, it-tqassim tan-novena, bil-priedka tal-Assedju u dik tal-Glorja ta' San Lawrenz, huma xi haġa milli writna minn dak li hadmu għalih missirijietna.

L-istess għamla tal-vara ta' San Lawrenz twassal lilna t-tadizzjoni li l-vara tiġi mlibbsa għall-festa fl-antivigilja, f'riglejn l-artal tal-Kurċifiss, quddiem għadd kbir ta' Vittorjożjani. Il-marċ ferrieħl tal-Antivigilja u t-*Te Deum* bil-*marcia* ta' Frendo u bl-innu ta' Galea huwa xi haġa li rabbiet sisien sewwa fost l-ulied tal-Belt Rebbieħa, tant li bil-mod biex teqridha minkejja l-bidla taż-żminijiet. Id-daqq tal-qanpiena

ta' Sant'Anġlu, kif ukoll l-isparar tal-erbgha w'ghoxrin tir bhala salut saltni wkoll għandhom rabta tradizzjonali mal-festa ta' San Lawrenz.

Il-ballun li jinfetah f'nofs il-pjazza hekk kif tintemm il-musketterija u minnu johorġu għasafar jittajru kienet bosta drabi tqanqal polemici mill-barranin, li kien jidhrilhom li kienet krudelta'. Fil-pjazza tal-Birgu fil-festi ta' dari kienu jarmaw bil-mazzit u bl-imqaret, u ohrajn bl-ilma u bir-ruġġati li kienu jbiegħu wisq aktar minn tal-qubbajt.

## FOLKLOR

Użanza sabiha kienet dik li l-qassisin u patrijiet ulied il-Birgu, jew devoti ta' San Lawrenz, kienu jimlew l-artali bil-quddies fil-ghodwa ta' jum il-festa. Ċerti drawwiet tiskanta kif jintrabtu ma' l-imghoddi u għadhom isaltnu sal-lum. Hekk, biex ingib eżempju, minn bosta snin ilu dejjem kienet użanza li l-panigierku ta' San Lawrenz isir minn dak il-kanonku li jkun għadu kif sar u għalhekk kien jiehu preferenza.

Minkejja l-hafna tibdil, in-nies tal-Birgu xorta waħda għadhom jgħożžu l-festa u nfatti tarahom jhejju djarhom mill-aħjar li jistgħu u xi libsa għall-festa ma tonqosx. Il-haddiem dejjem iwarrab xi haġa biex għall-festa jiċcelebra mal-familja u mal-ħbieb. Ma kienx jonqos li l-ewwel tarbija tifel tissemma "Lorenzo".

Fiċ-ċelebrazzjonijiet ġewwa l-knisja għadna nsibu użati l-vrus sentimentali tal-Kanonku Dun Alwiġ Fenech u l-mużika mill-isbah tas-Surmast Paolino Vassallo fl-antifona u l-innu li wasslilna qawwijin u shah il-qatt minsi Mro. Lorenzo Galea. Tkun hasra jekk qatt xi hadd għad inaqqas mis-sbuħija ta' mużika ta' dawn l-awturi li hi tassew imfahħra għall-ġmiel tagħha.

Għad li għaddew is-snin minn meta l-festa ta' San Lawrenz kienet waħdanija fil-popolarita, għad hemm hafna fiha li jorbot ma' l-imghoddi, u l-Vittorjożjani għandhom ikunu ġelużi li t-tradizzjonijiet tal-festa jwassluhom lil ta' warajna sani xejn inqas milli sibnihom ahna.



Il-Knisja ta' San Lawrenz tal-Birgu.

© Lorenzo Zahra